

– Számomra egyértelműen Lukács Miklós volt a legkedvesebb igazgató, akit mindig is nagyon tiszteltem, és ma is tisztelek. Amikor a Zeneakadémián diplomáztam, akkor még a MÁV Szimfonikusok tagja voltam. A zenekari igazgató azt javasolta, hogy kérjem meg Lukács karnagy urat, aki a MÁV Szimfonikusok vezető karmestere volt, hogy vezényelje a diplomahangversenymet. Így ő dirigálta a diplomakoncertemet, amelyen a Mozart Fuvola-hárfaversenyt játszottam Pártos Ilka közreműködésével, valamint az Ibert Fuvolaversenyt. Lukács Miklós egyébként Berlinben végezte a zenei tanulmányait, ahol kiváló mestereknél tanult, többek között Arthur Schnabelnél és Paul Hindemithnél, és csak 1944-ben tért haza végleg Magyarországra. Ekkor neveztek ki először az Operaház igazgatójának, és a háború alatt számos üldözött kollégája életét mentette meg.

■ *Másodszor 1966-tól 1978-ig töltötte be Lukács Miklós az igazgatói posztot, és minden bizonnyal nagyszerű ember és kiváló felkészültségű muzsikusként volt, ha arisztokrata származása ellenére ebben az időszakban a Magyar Állami Operaház igazgatója lehetett.*

– Én úgy tudom, hogy Kádár János annak idején a köztudottan zenekedvelő közlekedési miniszter, Csanádi György véleményét kérte ki Lukács Miklós kinevezését illetően, és Aczél György sem emelt ez ellen kifogást. Kiváló ember volt Lukács igazgató úr, aki egész életemre mély nyomot hagyott bennem.

■ *A karmesterek közül kikre emlékezik szívesen?*

– A magyarok közül mindenekelőtt Ferencsik Jánosra, aki az Operaházban talán kevésbé volt népszerű, mint a saját zenekarában, az Állami Hangversenyzenekarban, de mindenki feltétel nélkül elismerte, hogy nagyszerű dirigens volt, és nagy tekintélynek örvendett. Szerencsém volt, mert abban az időszakban kiváló olasz karmesterekkel is rendszeresen együtt dolgozhattam. Mindenekelőtt Gianandrea Gavazzenivel, aki akkoriban a milánói Scala vezető karmestere volt, és Lamberto Gardellivel, aki itteni működése során számos opera betanítását és felújítását irányította. Gardelli még egy darabot is írt nekem fuvolára és zongorára.

■ *Hét unokája közül lesz valaki, aki folytatja a családi hagyományokat?*

– Mindegyik unokám foglalkozott, vagy foglalkozik zenével. Janka kiválóan zongorázott. Ágoston unokám zongorázott és nagyon tehetségesen klarinétozott, de ő érettségi után a jogi egyetemre jelentkezett. Zenekarban azonban most is játszik. Az ő húga, Orsi hegedül. Bori unokám csellózik, de ő a Műegyetemre készül. Marci fuvolázik, és közben szaxofonozni is megtanult. A két legkisebb is nagyon tehetségesen muzsikál, de még nem tudom, hogy végül ki lesz az, akinek érdemes lesz hivatásul választania ezt a rendkívül nehéz, de nagyon szép pályát.

Kaizinger Rita

Zenéről a fiataloknak – máshogyan

„A vidéki zenekaroknál folyó munka sokkal, de sokkal fontosabb, mint hinnénk.”

A zenekarok számára az egyik legfontosabb kérdés, hogy ha egyszer véget ér a vírus miatt kialakult rendkívüli állapot, akkor vajon lesz-e közönség a koncerteken, vissza lehet-e állni arra a szisztémára, ami előzőleg működött. A rendszeres koncertlátogatók valószínűleg kapva kapnak majd a lehetőségeken, ugyanakkor minden eddiginél fontosabb lesz, hogy egy zeneszerető, a koncertekre kíváncsi generáció nőjön fel. Az ifjúsági hangversenyek mindegyike ezt a célt tartja szem előtt, ám a különböző intézmények más-más úton közelítenek a kérdéshez. Ezúttal Bősze Ádám műsorvezető nyilatkozott a pécsi zenekarral folyó #NoBabel című sorozatról.

■ *Honnan jött a gondolat, hogy ifjúsági koncertek házigazdája legyen, és megszólítsa a gyerekeket a zenén keresztül?*

– A #NoBabel sorozatot a pécsi Pannon Filharmonikusokkal hoztuk létre. Őszintén szólva nem az én gondolatom volt. Műsorvezetőként dolgoztam velük néhányszor, egyre jobban megismertek, és többször is

hívtak a programjaik kapcsán. Ahogy a kapcsolat szorosabbá vált, egyszer eszébe jutott Horváth Zsoltnak és Graf Orsolyának, hogy jó lenne valami gyerekeknek szóló dologba kezdeni. Nekik volt ugyanis régebben egy sorozatuk *Segítség, komolyzene!* címmel. Ezt Geszti Péter, majd Beck Zoltán vezette. Egy idő után abbahagyták, valamiért kikopott a rendszerből. Szerették volna a

FOTÓ: MIHAI BALÁZS

gyermekkoncertek hagyományát feleleveníteni, és megkérdeztek, lenne-e kedvem ebben dolgozni. Én először hezitáltam, hiszen nem vagyok szakember, nincs sem ilyen képesítségem, sem tapasztalatom. Igazából nem is ismerem a klasszikus módszereket, amikkel a kamaszokat be lehetne avatni a klasszikus zenébe. Gondolkodási időt kértem, végül mégis elvállaltam, mert tetszett a kihívás. Kidolgoztam egy koncepciót először négy alkalomra. A kezdeteknél azt tűztük ki, hogy mindegyik évadban lesz egy téma, amin keresztül megpróbáljuk a zenét egy kicsit közelebb vinni a kamaszokhoz. Az első előadás fő gondolata a csend volt.

■ Milyennek képzelte el ezt az előadást?

– Semmi esetre sem szerettem volna a hagyományos keretek között maradni. Azt kértem, hogy ha a Kodály Központban tartják, akkor valamilyen módon tegyük intímébbé ezt az óriási teret, ezért a szervezők kipakolták az első széksorokat, és babzsákokat, párnákat tettek a helyükre. A másik kérésem az volt: a szülőket tiltsák ki. Ez azért volt szükséges, mert beszélgetni szerettem volna a jelenlévőkkel, ami ebben az életkorban a szülők jelenlétében egészen biztosan nem lett volna lehetséges. A 14-18 éves korosztály igazából nem beszélgetős, pláne egy ismeretlennel, akivel előzőleg soha nem találkoztak – ráadásul a téma, a komolyzene is elég idegen a számukra... Olyan elképzeléseik vannak róla, mintha a templomba mennének: folyik a koncert, akár a liturgia, csendben kell lenni. Ehelyett mi úgy álmodtuk meg a programot, hogy legyen egy előadás, aztán szünet, majd egy rövid koncert. A két tematika természetesen kapcsolódik, sőt: összefonódik, és mindkét felét végighallgathatják babzsákon ülve, fekvé, ahogy szeretnék. Egyetlen elvárás, hogy teremtsék meg maguknak a csendet, amiben oda tudnak figyelni. Ez már nem a kötelező és elvárt csend, hanem a saját, belső csendjük. Ha

ez nem megy, akkor csak annyiban kell együttműködniük, hogy a másik ember ezt megteremthesse. A beszélgetés hossza negyven perc volt, egy kis szünet után a hangverseny is körülbelül negyven percig tartott.

■ Volt már előzetesen tapasztalata a középiskolás korosztállyal?

– Bár az előbb azt mondtam, nem ismerem az ifjúsági koncertek metodikáját, azért mégiscsak van némi tapasztalatom, mert éneket tanítottam egy fiúgimnáziumban másfél évig. Ez pont elég volt arra, hogy tudjam, az én elképzeléseim szerint a fiatalok számára hogyan lehet a klasszikus zenét egy kicsit érthetőbbé, emberközelibbé tenni. Igazából azt sem tudom, mások milyennek élték meg az előadásokat, milyen volt a visszhangja az egyes alkalmaknak. Én annak örültem, hogy az első évadban előadásról előadásra egyre többen jöttek. Aztán az is jó érzés volt, hogy a zenekar felkért a következő évadra is. A második sorozatban már több aktivitásnak adtunk teret. Ez a bérletsorozat a táncról szólt, és mindig jött egy meghívott táncos szakember. Például a balett esetében Uhrík Teodóra Kossuth-díjas táncművész, aki hozott profi táncosokat, lehetett tőlük kérdezni – és spicc-cipőket is hozott, hogy megnézhessék közletről a gyerekek, akár fel is próbálják. A harmadik évad már hosszabb lett volna, de ezt megcibálta a Covid; hét előadást terveztünk a hét szabad művészet vezérfonala mentén. A Kodály Központból is kiléptünk volna, az egész afelé indult, hogy kialakuljon egy közösség, amellyel elmehetünk akár a Mecsekbe túrázni – és közben a komolyzenéről beszélgetni. Ezt sajnos már nem tudtuk megvalósítani.

■ Ebben a tanévben már nem is folytatódott a program?

– Nem. A májusra tervezett időpontot is törölték. A jövőt pedig senki sem látja, hiszen akikkel kezdtem, az az évfolyam idén befejezi a középiskolát. Nem érzek magamban ihletet vagy tehetséget arra, hogy a fiatalabbakat megszólítsam, az idősebbeknek meg bizonyos értelemben már mindegy. Emlékszem magamra, életem legérzékenyebb időszak a középiskola volt. Ekkor fordult meg az életem, ezért gondolom azt, hogy ha lehet a fiataloknak valamit adni ebben a különleges periódusban – valamit, ami akár jó dolgok felé is viheti őket –, akkor ez a klasszikus zene. Amúgy voltak is ebből problémák: bejöhet egyáltalán a koncertekre egy 19 éves? Azért persze nem küldtük el... De a szülőket igen. Ők nem jöhettek.

■ Nem is volt lehetősége a szülőknek bepillantást nyerni a munkába?

– A második évadban megváltoztattuk a szisztémát: megvolt a beszélgetés a gyerekekkel, a szünet után a koncert is, és utána még tartottam egy előadást a szülőknek is. No ez sokkal inkább olyan volt, mint amilye-

neket megszoktunk az egyetemi előadások alkalmával; hosszú terem, széksorok, asztalok... A gyerekek bejöhetnek volna, de szerencsére nem jöttek. Ez már nem nekik szólt.

■ *Kik fordultak meg az ifjúsági koncerteken?*

– Hogy milyen iskolákból érkeztek a gyerekek, nem tudom. Mindenesetre jó volt többször ugyanazokat az arcokat látni. Ide nem volt kötelező jönni, tehát valamilyen szinten biztosan érdekelte őket, amit mi ott létrehoztunk a zenekarral.

■ *Egy koncert tematikájának összeállításánál milyen szempontok szerint rakja össze a műveket? Mennyiben saját választása a program, és mennyiben építi be a zenekar javaslatait?*

– Ez abszolút koprodukció. Vass András, a zenekar állandó karmestere irányította a folyamatot. Ő egy nagyon lelkes, érzékeny ember. Mindketten tettünk javaslatokat, de a végén már teljesen rábízta az anyag összeállítását. Maximálisan elfogadtam, ha azt mondta: ezt a művet inkább majd akkor vegyük elő, amikor a zenekar úgyis éppen játssza a koncertjén. Ilyen praktikus dolgokban mindig alkalmazkodtam ahhoz, ami a legjobbnak tűnt az ő számukra. Szerencsére nem kellett ezen sokat problémáznunk, nem voltak konfliktusaink.

■ *Mi vezette akkor, amikor az egyes művekről beszélt, hogyan találta ki a szövegeket?*

– A darabokról igazából sosem volt szó. Inkább a témát jártam körül. Ebből kifolyólag egy kicsit lazább volt a szöveg, és szándékom szerint sosem didaktikus; műelemzés nem való ide. Mindig egy általános téma felől közelítettem a zenéhez. Így mindenki talált a saját életében kapcsolódási pontokat, már csak ezért is nagyon igyekeztem kerülni a szólamokat. Véleményem szerint nem azért járunk koncertre, amiért elolvassunk egy regényt, nem egyetlen lehetséges és egyetemes olvasatot akarunk kapni. A zenének nincs ilyen általános értelmezése, még a programzenének sem – bár, ha valaminek mégis, akkor annak leginkább. Emiatt „a zeneszerző itt azt írta meg zenében” típusú mondatokat mindig kerültem. Inkább olyan témákat próbáltam előhozni, ami érdekelheti a hallgatóságot, és valahogyan mégis kapcsolódik a zenéhez.

■ *Hogy érzi: kedvet kaptak ettől a diákok a hangverseny-látogatásra?*

– Nem tudom. És nem is hiszem, hogy mérhető lenne akármilyen programsorozat hatása. Az mérhető, mennyire tetszett nekik egy bizonyos előadás. Tőlem kicsit idegen is a nevelő szándék ebben az értelemben, nem célozom koncertlátogatókat faragni, mert úgy gondolom,

FOTÓ: PEZ/BUBUK RÓBERT

Fotó: PFZ/Bublik Róbert

ezt akaratlagon megtenni nem is lehet. A mi dolgunk mutatni az őket érő millió hatás mellett egy alternatívát: van ilyen zene is. Ha valaha egyszer megérinti őket a téma, akkor a tapasztalat birtokában fogják tudni, hova kell menni ezért az élményért. Nyilván a saját példámat látom, hiszen én is véletlenül kerültem a klasszikus zene közelébe.

■ *Az ön esetében hogy zajlott ez a találkozás?*

– Az esztergomi Ferences Gimnáziumban tanultam, és volt egy osztálytársam, aki nagyon jól gitározott – helyesebben szólva ügyesen akkordozott, amolyan „csajozós” zenét játszott, amit én borzasztóan elirigyeltem tőle. Elkértem a gitárját, és én is próbálgattam az akkordokat. Orgonálni is jól tudott, órák közben mindig kottákat rakott maga elé, és mi, akik előtte ültünk, azt hallottuk, hogy jár a keze az asztalon, gyakran. Nekem annyira tetszett, hogy valami így be tud húzni valakit, hogy komolyabbra fordítottam a zenetanulást; a gitár valamennyire ment, és autodidakta módon megtanultam kottát olvasni. Egyszer csak ott találtam magam a sűrűjében, a zene teljesen beszippantott. Pedig akkor még csak annyira értettem hozzá, hogy az énektanárom jobban szerette, ha – bomlasztás helyett – az énekórák alatt a kocsiját mostam, így legalább valami hasznosat és értelmeset csináltam.

Amit később, a másik oldalon állva roppant fontosnak tartottam mindig is, az az volt, hogy teljesen őszintén beszéljek a gyerekekkel. Ne legyen semmi kenetteljeség, semmi olyan, ami nem érthető rögtön, elsőre. Amikor készültem egy-egy előadásra, persze csábító volt,

hogy arról beszéljek, ami engem érdekel. De ez nem biztos, hogy a gyerekek számára is vonzó. Például most a zeneműkiadás történetével foglalkozom – no ez pont nem érdekel rajtam kívül senkit, főleg nem a gimnazista gyerekeket. Inkább a zenében, vagy a zene segítségével akartam rámutatni valamire. Ha a zenekar játszott illusztrációkat, akkor ott, élőben a gyerekek azt is megtapasztalhatták, hogy milyen, ha valaki – akár szándékosan – elront egy frázist, vagy beülhettek a zenészek mellé, ott sétálhattak a muzsikuskok között, hogy ne az a templom-feeling legyen, amiben nem mernek mozogni. A mai hangverseny-látogatás egyébként szerintem nagyon sok szálon kötődik az egyházhoz. Bejönnek a fekete ornátusba öltözött zenészek, áhitattal kell őket hallgatni, a közönségnek tudnia kell a szertartás rendjét...

■ *Ez zavarja a koncertélményben?*

– Nagyon!

■ *Jobban szeretne babzsákon ülve hallgatni egy Beethoven-szimfóniát?*

– Félreértés ne essék: szeretek öltönyt venni egy koncertre, mert máshogy érzem magam elegáns ruhában, mint civilben. Ugyanakkor félek attól, hogy ez a régifajta koncertlátogatás a végét járja. A vírus-helyzet is rátesz erre – bárcsak visszaállna a régi mederbe az életünk! –, de én más problémákat is látok. Az, hogy a koncertterem a zeneművészet temploma, a muzsikuskok fölkelet, ennek van ugyan értelme, de mind tudjuk, hogy ezzel könnyen vissza lehet élni. Persze én is szeretem egy különleges produkcióban a transzcendens közvetí-

tőjét látni a művészen, de azért ez nem jellemző minden egyes hangverseny minden egyes műsorszámára. Óriási csoda a „varázslat”, „a közönséggel való földöntúli kommunikáció” – de valljuk be, ez azért nem jön létre minden egyes koncert alkalmával. Egy jó produkció persze önmagában is nagy dolog, de mégsem elég. A művészek időnként elhitetik, vagy megpróbálják elhitetni, hogy a teljesen átlagos előadások is transzcendens dolgok. És mivel ez nem igaz, a produkciók távol is maradnak az emberektől. Ez ellen fordulva dolgoztuk ki a zenészekkel Pécsen, hogy a gyerekeknek fizikailag is közel kell kerülniük a zenéhez. Persze nem tudtuk és nem is akartuk átépíteni a termet; inkább bejárhatóvá kellett tenni. Viszont az áhítat és csend – ami a koncertteremben elvárt és elvárható – ebben a szituációban nem lehet feltétel. Ma már alternatív helyek és események születnek meg, minden értelemben kívül a klasszikus kereteken.

■ Miben érzi másnak a saját megközelítését az akadémikushoz képest?

– Ahogyan én konferálok, amikor szabadon engednek – például használok a humort a kapcsolatteremtésre –, az egy csomó embernek nem tetszik. Ez ugyanígy a Bartók Rádióban is probléma. Sokan utálják, amit csinálok, és ez engem boldoggá tesz, mert látom, hogy lehet valami olyat felmutatni, aminek a megszokotthoz képest más az arcéle. Különben a kortárs zenével is az a bajom: nem elég markáns, nem elég botrányos.

■ Ezek szerint azt várná, hogy a zenei nevelés ne szakítsa el a művészt ennyire a közönségtől?

– Mikor növendék voltam, azt hittem, koncertre sem járhat senki zenei diploma nélkül. Megközelíthetetlen emberek között jártam, sokan éreztették velem, hogy ők mások, különlegesekek... A fiatalok szemében taszító ez a fajta beképzeltség. Azt viszont nagyon értékeli, ha valaki őszinte: rossz napom volt, ma ilyen kedvem van... Én azt sem szeretem, hogy nem lehet tapsolni a tételek között. Nem kell messzire menni: Dvořák lelkendezve írja egy levelében, mekkora tapsot kapott a VIII. szimfónia minden egyes tétele, és ő hogy örült ennek. Ma pedig tilos tapsolni a darab vége előtt. Ilyen helyzetekre kell alternatíva. Itt érzem a saját felelősségemet: sok múlik a műsorvezetőn, nagyon nem mindegy, mit mond.

■ Ha kapna arra felkérést, hogy több ifjúsági műsort vezessen, szívesen elvállalná?

– Nem, azt hiszem, nem szívesen tenném át ide a tevékenységeimben a hangsúlyt. Én ebben nem vagyok elég jó, nincs elég szakmai hátterem. Jobban kellene érteni a metodikáját. Sok és sokféle ifjúsági sorozat van ma a magyar zenei életben; igazán és mélyrehatóan nem ismerem azokat. Sokakról tudom, hogy vezetnek hangversenyeket, sőt azt is tudom: jól csinálják, de én nem

ástam bele magam ebbe a témába. A pécsiek bizalmat szavaztak nekem, velük szívesen dolgoztam, de nagyon sokat nem bírnék el ebből. Amikor elkezdtük, abban maradtunk, hogy négy évet végigviszek, aztán majd meglátjuk. Ez most lejárt, de a vírus miatt nem sikerült méltó módon befejezni. Nekem jó kaland volt, de nem biztos, hogy hosszú távon is jól tudnám az alkalmakat vezetni. Az álomom az volt, hogy valamilyen közösség kialakuljon a végére. Szerettem volna, hogy 10-15 ember maradjon együtt, legyen belőlük egy mag, amely összetart, és a közös pont a kapcsolatában a zene. Ezt nem lehet nagy létszámmal végrehajtani, egy adott kis közösségben működik csak. Sajnos a megvalósulás lehetőségét elvitte a vírus, de nem biztos, hogy ez baj. Sokan vannak, akik az ifjúság megszólítására teszik fel az életüket, ez a mindenük; én fontosnak érzem az ő munkájukat. Számomra a zene megismertetése az emberekkel egy gyönyörű terület, ahol sokféle embernek van keresnivalója – konzervatívnak, lazábbnak... Általános recept nincs.

■ Sosem volt rossz tapasztalata a koncerteken?

– A második évadban egyszer egy teljesen új közösség jött, sok fiatallal, akik 12-13 évesek lehettek. Ez az alkalom szörnyen sikerült, nagyon kényelmetlenül éreztem magam. Túl kicsik voltak, végig vihogtak – hát ezzel nem tudtam mit kezdeni. Azt vettem észre, hogy az előadásaim a 14-18 évesek számára emészthetőek, náluk a mondandóm általában működik. Az őszinteség, hangsúlyozom, nagyon fontos. Én ez vagyok, ezt tudom mondani – tetszik vagy nem tetszik. De ha nem tetszik, akkor nem kell eljönni, inkább adok papírt az igazolt hiányzásról.

■ Mit tapasztalt még műsorvezetőként, amit fontosnak érez a koncertlátogató közönség szempontjából?

– Sokat dolgoztam Miskolcon, elsősorban az Operafesztivál keretei között. Voltam Győrben, megismerhettem a szombathelyieket is. Mostanában Pécsen vagyok a leggyakrabban, és kialakulóban van az együttműködés Debrecennel is. Mondhatom, hogy a Covid előtt jártam az országot, találkoztam a zenészekkel – és a zenehallgatókkal, zenekedvelőkkel is. Úgy gondolom, a vidéki zenekaroknál folyó munka sokkal, de sokkal fontosabb, mint hinnénk. Jobban kellene őket támogatni; meg kellene ismernie a munkájukat a budapesti közönségnek is. Menjenek el egy eseményre Győrbe, hallgassák meg a zenekart! Úgy tapasztaltam, a vidéki városokban folyó műhelymunka a lelkesedését tekintve sokkal őszintébb, mint a fővárosban megszokott. Ott senki sem mondja, hogy „én már nem játszani megyek, hanem dolgozni”. Igazán szeretem a főváros zenei életét, de a vidéki útjaimon a zenélés egy másik arcát is megismerhettem. Úgy érzem, ott több parázs van a hamu alatt. Ki is van akkor igazából a tűz közelében?

Mechler Anna